

Professor De Jongh met pensioen: een korte terugblik

In verband met het bereiken van de 65-jarige leeftijd is Prof. D.H.J. de Jongh met pensioen gegaan. Ik zal hem dus verder maar weer gewoon Dick noemen.

Dick is eigenlijk maar kort hoogleraar geweest, hij volgde Professor Anne Troelstra op die in september 2000 met emeritaat ging. Voor zijn betekenis als geleerde, als alom gerespecteerde specialist op het gebied van de logica en formele rekenkunde, maakte het hoogleraarschap waarschijnlijk niets uit. Gelukkig kun je ook prima als hoogleraar met pensioen zonder als wetenschapper meteen de lier aan de wilgen te hangen. Zeker als je pas 65 bent.

Zowel in zijn eigen afscheidsrede (over zijn favoriete onderwerpen: volledigheid en onvolledigheid), in het hem aangeboden vriendenboek, in de redevoeringen, die nu eenmaal bij zo'n gelegenheid horen, als in het seminar dat ter zijner ere de volgende dag werd belegd, is zijn wetenschappelijk werk uitvoerig aan de orde gekomen. Daar valt moeilijk iets aan toe te voegen.

Is er nog meer te melden over de lange tijd die Dick officieel in dienst van de UvA heeft doorgebracht? Zonder naar enige vorm van volledigheid te streven zal ik het proberen aan de hand van wat persoonlijke herinneringen.

Daarvoor doe ik allereerst een beroep op de lezer zich even terug in de tijd te verplaatsen, zo ergens naar het begin van de zeventiger jaren. De wiskundigen aan de UvA werden, net als elders, geplaagd door links-radicalen studenten, zoals ondergetekende. De meeste hoogleraren meden de kantine en al helemaal het 'hok' van de studentenvereniging AVNS, een broeinest van opruiende gedachten. Zo waren ze daar van mening dat onderwijs pas goed was als de studenten er wat aan hadden. Het is nu onvoorstelbaar, maar er waren in die tijd colleges waarin een ongetwijfeld groot wetenschapper op het bord schreef wat er in het dictaat stond dat voor onze

neus lag. Bovendien wilden die rare studenten de maatschappelijke functie weten van het ‘vak’ waarin ze getentamineerd werden! Met hun politieke spelletjes hadden ze zelfs een nieuw, filosofisch getint, bijvak er door gedrukt gekregen: Wetenschap en Samenleving.

Daar ergens moet mijn belangstelling voor logica als grensgebied tussen filosofie en wiskunde zijn begonnen. En zo leerde ik Dick kennen.

Dick, die afgestudeerd was bij Prof. E.W. Beth en in 1968 in de Verenigde Staten was gepromoveerd bij S.C. Kleene, was begin zeventiger jaren wetenschappelijk medewerker bij de faculteit Wiskunde en Natuurwetenschappen. Hij heeft werkcolleges gegeven in analyse, topologie en algebra, maar daar heb ik hem nooit meegeemaakt. Zelf herinner ik me Dick uit die tijd als één van de heel weinige stafleden die wel eens koffie met ons dronk bij de AVNS-kamer. Hij rekende ons eens voor dat de door ons voorgestelde maatschappijhervormingen geen kans van slagen hadden, maar hij vond het kennelijk geen onzinnige discussie.

Nu waren de logici onder de wiskundigen toch een wat speciale deelverzameling, al was het maar door de niet-lege doorsnede met de verzameling filosofen. Logici waren geen ‘echte wiskundigen’ zo werd me vlak voor mijn kandidaatsexamen nog uitgelegd tijdens een mondeling tentamen Analyse. Ik beken dat ik later als kandidaatsassistent over Johan van Benthem, Dick de Jongh en Anne Troelstra vaak stiekem gedacht heb: ‘gelukkig maar’.

Niet dat ik aan Dick alleen plezierige herinneringen heb. Zo heb ik na het inleveren van mijn sommen voor een tentamen Modeltheorie flink op mijn donder van hem gehad. Ik herinner me van zijn preek vooral twee dingen. Ten eerste: wiskunde is topsport en kan niet in deeltijd worden bedreven. Ik deed naast mijn studie, volgens hem, veel teveel andere dingen en daar leed mijn studie onder. En, hij rondde de preek uiteindelijk af met: ‘meer dan een 7.5 kan ik hier echt niet voor geven’.

Overigens heb ik, veel later, mijn proefschrift in deeltijd geschreven en ben nog steeds een deeltijd-wiskundige. Dat was me nooit gelukt zonder de steun van Dick. Niet alleen vanwege zijn vermogen om je

in een gesprek van een kwartier met maanden aan logische problemen op te zadelen, of omdat hij mij een plek op zijn kamer gunde, maar zeker ook door zijn ‘onzichtbare hand’. Zonder al te veel op de voorgrond te treden, is hij binnen het ILLC, het Institute for Language, Logic and Computation, bij uitstek de regelaar. Of het nu seminars zijn of een internationale Master of Logic opleiding, de uitgave van de ILLC-publicaties, een plek en een computer voor een promovendus of een oplossing voor een student die met problemen kampt, op de een of andere manier heeft Dick er altijd de hand in.

En ik ben zeker niet de enige die daar profijt van heeft gehad. Hij mag dan beroemd zijn om de minstens zeven manieren waarop hij tijdens een gesprek een stilte kan laten vallen, hij luistert niet alleen naar anderen, hij spant zich ook tot het uiterste voor hen in.

Dick schept er volgens mij een genoeg in om de niet voor de hand liggende oplossingen te bedenken. In de jaren ’70 bestond er zoiets als de ‘logika-avond’. Een informele bijeenkomst van logicastudenten, met een korte inleiding, gevolgd door consumpties met discussie. Op een van die avonden kwam de discussie op de beste manier om met de fiets vanuit het centrum het Roeterseiland te bereiken (inderdaad, een maatschappelijk relevant thema). Na enig heen en weer praten presenteerde Dick ‘zijn’ oplossing (voor de niet-ingewijden: Dick is een prominent lid van de Fietsersbond). De aanwezigen waren met stomheid geslagen. Want Dick’s route ging via een gracht met éénrichtingsverkeer, maar dan wel tegen de toegestane richting in! Dick’s toelichting: ‘Uiteraard, dan zie je de auto’s tenminste aankomen’. Zo’n leermeester gun je alle wiskundestudenten.

Lex Hendriks
lhendrik@science.uva.nl